

לה' בהר הקדש בירושלים (פס' ג). יום הדין מתמשך כאן גם על שוכני עפר (כו, די, ט), כמו בדנ' יב, ג. רבים מייחסים גם קטעים אחרים בנביאים לסוג הספרותי של האפוקליפסה, כגון: יש' יד, ד, כ; יח' כח, ב, יט; לא, ד, ט; לב, א, כ; יואל; זכ' ט, יד.

אבל רובן של האפוקליפסות היהודיות לא נתקבלו בכתבי הקודש, אלא נגנזו ואבדו מישראל, ולא נשארו אלא בחוגי הנוצרים, כיתר הספרים הגנוזים והחיצוניים. ועל "מלחמת בני אור ובני חושך" עי' בהוספות ותיקונים בסוף הכרך].

שני גורמים עמדו ליצירתה של האפוקליפסה בספרות היהודית: מצד אחד ימי ההווה הקשים, שהביאו את האדם לבקש ולמצוא לו תנחומים בתיאורי אחרית הימים שימתיקו את ייסורי ההווה, ומצד שני השפעת השקפותיהם ודעותיהם של העמים שהיהדות נפגשה אתם אחר גלות בבל, ובייחוד של הפרסים. הנבואה פסקה ובטלה, ואיש הרוח לא לבש עוד את אדרת השער של הנביאים, אלא חקר ודרש בספרי הנבואה, למצוא בהם את דבר אלהים. החזון סתום, ואינו יכול להתגלות אלא על ידי מצוי אלהי. מכאן עילום השם של המחבר או של החזון בספרות האפוקליפטית. הדברים ניתנים בפי צדיקי העבר, שראויים היו להתגלות.

הבדלי עיקר קיימים בין הנבואה ובין האפוקליפסה, ואין לתמוה על כך, שהמסורת היהודית לא קיבלה את ס' דניאל בין ספרי הנביאים. רוח הנבואה אופטימית היא בעיקרה. לפי הנבואה טובה הארץ, והיא צופה למלכות שדי בעולם הזה, שת-בוא עם השיבה לאלהים. כל עצמה של הנבואה הרי זו הפנייה שהיא פונה אל העולם הזה, אל חיי האדם על הארץ. כנגד זה רוח האפוקליפסה פסימי: היא פונה לרוב אל מחוץ לתחום החיים והמעשה בעולם הזה. אין המאורעות המתרחשים בארץ אלא אספקלריה של מטה לקורות של מעלה. העתיד שמצפים לו הוא העולם הבא (*αἰὼν μέλλων*), לעומת העולם הזה (*αἰὼν οὐτός*). בדרך כלל נותנת האפוקליפסה את דעתה לא רק על ענייני העולם וכלל האדם; אין היא רק אוניברסאלית כנבואה, אלא קוסמית היא. לפי ההשקפה האפוקליפטית אין האדם יכול לדחוק את הקץ. תפיסת העולם של האפוקליפסה היא דטרמיניסטית (הכל צפוי), והעתיד אינו פרי השתלשלות והתפתחות אורגנית (בסיוע האדם). אלא בא הוא בדרך מיכנית, ואין האדם מצווה ועומד על עשייה והתאמצות בעולם. הנביא נואם, מייסר, מוכיח, ודבריו מכוונים אל החוטאים לזרום ולעוררם שיחזרו בתשובה, ואילו בעל האפוקליפסה כותב את דבריו ומתכוון כלפי הטובים והצדיקים, שיהיו מחכים לקץ בלב שקט. עם כניסתה של רוח האסכאטולוגיה בישראל משתנה והולך גם הרעיון המשיחי. המשיח האפוקליפטי שוב אינו מלך בשר ודם, אלא ה' בכבודו ובעצמו, או יצור על-אנושי. ובכל זאת באים לידי ביטוי באפוקליפסה המקראית לא רק התיאורים האסכאטולוגיים החדשים, אלא גם רעיונות עתיקים, ובעולם המתחדש יש מקום גם למלכות ישראל, למדינה היהודית. ועוד הבדל נמצא בין הנבואה לבין האפוקליפסה בזה, שכל האמור בנבואה על דרך הציור הפיזי או המשל, מקובל על האפוקליפסה כממשות גמורה, והרי היא מחפשת בתיאורים המוחשיים של הנביאים רמזים וסודות. בעל האפוד

שם זה ולשם אפוד. אולם בצדק עמדו מבקרי טירש על כך, שחטרות חוליות ביניים עד המאה ה' לפסה"נ. בכתבי אוגרית (לוח I*AB 5-4) באות המלים אפוד ותתוף, ולדעת אחדים מקבילות הן לצירוף המקראי אפוד ותתפים. אולם אולברייט סבור שאפוד הוא בגד פשוט, וקאסטו דואה בו פסל, ולפיכך טוב להימנע לפי שעה מלהסיק מסקנות מפורשות מקטע סתום זה.

וע"ע אורים ותמים; חשן; תרפים.

TH. C. FOOTE, *The Ephod*, Baltimore 1902 [=JBL 21 (1902) 1-47]; E. SELLIN, *Orient. Studien Nöldeke gewidmet* 2, Gießen 1906, 699-717; H. J. ELHORST, *ZAW* 30 (1910), 259-276; W. ARNOLD, *Ephod and Ark*, Cambridge 1917; K. BUDDE, *ZAW* 39 (1921), 1-42; ERMAN-RANKE, *Aegypten*, 64, 233; HOFFMANN-GRESSMANN, *ZAW* 51 (1933), 227-233; N. G. MAY, *AJSL* 50 (1933), 44 ss.; J. GABRIEL, *Untersuchungen etc.*, Wien 1933, passim; E. SELLIN, *JPOS* 14 (1934), 185 ss.; GALLING, *BRL*, s. v. *Priesterkleidung*; H. THIERSCH, *Ependytes und Ephod*, Stuttgart 1936; E. SELLIN, *JPOS* 17 (1937), 236-251; V. SCHMOECKEL, *Gnomon* 14 (1938), 250-251; A. JEREMIAS, *ThLZ* 63 (1938), 142-145; F. MATZ, *Klio* 40 (1939), 126-129; J. MORGENSTERN, *HUCA* 17 (1942-43), 153-265; 18 (1944), 1-52.

על אפוד בכתבי אוגרית: גינזבורג, אוגרית, 47; מ. ד. קאסטו, תרפיץ יב (תשי"א), 170 ואילך; CH. VIROLLEAUD, *Syria* 15 (1934), 305; E. SELLIN, *ZAW* 55 (1937), 296-298; R. DE VAUX, *RB* 46 (1937), 549; J. LEWY, *JAOS* 57 (1937), 436; W. F. ALBRIGHT, *BASOR* 83 (1941), 40.

אפוקליפסה. — עי' כשפים.

אפוס. — עי' שיר, שירה.

אפוקליפסה. — התגלות אלהים, מושג יהודי-יווני (*ἀποκάλυψις*). במובן זה באה המלה היוונית בפעם הראשונה אצל פאולוס (אל הגלטיים איב; ועוד). בעברית משמש בהוראה זו המונח חזון (דנ' ה; א; ועוד). במובן רחב מוסב השם אפוקליפסה על הסוג הספרותי (המצוי לא רק בעולם היהודי והנוצרי, אלא גם אצל עמים אחרים), שעיקרו דרישה בסודות הזמן והמקום. במובן מצומצם הוא מורה על תיאור מהלך העולם הזה עד קצו ועד בכלל, לרבות גם חיי העולם הבא. בצורת חזון אכסטאטי או חלום. סגנונה אליגורי, ובמקצתו חידתי.

במקרא באה הספרות האפוקליפטית על ביטויה וצורתה נפרקים זיב של ס' דניאל (ע"ע), השייכים לימי החשמונאים, והם שימשו דוגמה ומופת לכתובים מסוג זה שבאו אחריהם. רוב החוקרים נוטים לראות ביש' כג-כו אפוקליפסה מימי החשמונאים, מאוחרת לס' דניאל, וקוראים פרקים אלו בשם האפוקליפסה של ישעיה (ע"ע ישעיה). בהם נאמר, שעתיד אלהים להחריב את העולם (יש' כד, א-ג), ורק מעטים יישארו (שם יג). הוא ידין לא רק את מלכי האדמה, אלא גם את צבא מרום; וחפרה הלבנה ובושה החמה, כי מלך ה' צבאות בהר ציון ובירושלים (פס' יז-כג). אז יעשה ה' לכל העמים משתה בהר הזה, ובילע המות לנצח, ומחה אדני ה' דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ (כה, ו-ח). הוא יכניע את כובשי העולם הזה, המתוארים כדמויות מיתיות, שכבר היו נזכרות בכתבי הכנענים הקדומים (כו, א-ב; וע"ע לוינתן), ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחו

אָפִּים (בהפסק אָפִּים). — בן נדב, ראש בית אב משבט יהודה (דה"א ב'ל-לא), וייתכן שהוא

שם מקום.

בכתב יד אחד: אפרים; וכן בשבעים B; אבל כנראה אין צורה זו אלא טעות כתיבה.

בצאפית נמצא שם עצם פרטי אנף, והוראתו כנראה בעל האף הגדול, או בעל הנחיריים הגדולות. כשם מקום בא אנף בשבאית, ולפי זה לא היה יים אלא סיומת למקום, כמו בשמות קרניים, שעריים, וכדומה.

GRUNWALD, EAT, 13; TALLQVIST, APN, 25a; NOTH, IPN, 227; RYCKMANS 1, 43, 323; W. F. ALBRIGHT, BASOR 83 (1941), 34 ss.; B. MAISLER, RHJE 1 (1947), 56

אָפִּיקָן. — ע"י אָפִּיקָן.

אָפִּלָּל. — בן זבד, מבני ירחע (ע"ע). משבט יהודה (דה"א ב'לז).

בין הצורות השונות שבשבעים יש לציין זו שב-A: *Ophlal*, כנראה במקום *Ophlal* (כן c), וכן V: *Ophlal*.

אפשר ששורש השם הוא אפל; אם כן יש להשוותו אל השמות הערביים-דרומיים אפל, אפלת, והוראתם: גמל צעיר. אולם נראה יותר שהשורש הוא פלל (בהוראת שפט); והשווה השמות פלל, פלליה. אין לקבל את פירושו של נות: בעל הצלקות.

NOth, IPN 228; RYCKMANS 1, 43

אָפִּס דְּמִים. — בשמ"א יז, מסופר שחנו הפלשתים בין שוכה ובין עזקה באפס דמים. ובדה"א יא, יג, מדובר על אחד מגיבורי דויד שהיה עמו בפס דמים. קונדר הציע לזהות את המקום עם בית-פצד, הסמוך לשוכה ולעזקה, ואבל סבור שהוא ח'רבת ג'נבתין. חוקרים אחרים סבורים שאין צורת המלים לפי נוסחת המסורה נכונה, וגורסים: בספר המים, או: בעבר המים (השווה את נוסחאות השבעים: *Εφεμεμ* או *Σεφεμαεμ*). אבל מכיון שהצורה שווה גם בדה"א נראה יותר ששם מקום כאן, אף על פי שאין אנו יכולים לפי שעה לזהותו בבירור.

H. P. SMITH, Samuel, 152, 154; S. R. DRIVER, Samuel 2, 138; ABBL, GP 2, 318

אָפִּעָה. — נחש רע הממית בארסו (יש' לו; שם נטה; אינו כטז). התרגומים העתיקים לא ייחדו לו שם מסוים;

אלא תרגמוהו כדרך שתרגמו גם שמות אחרים של נחשים: בשבעים: *ὄφεις, βασιλίσκος, ἄσπις*. בפש': אפסס, שעטא; V: *vipera, regulus*. בתרגום הארמי: חויא, חיון חורמנין;

לפי המדרש (מכילתא, תנחומא, ועוד) אין אפעה אלא עכסא רד"ק (בפירושו ליש' נטה), אומר: האפעה הוא הצפעוני, ושני שמות יש לו. בספרות המקצועית נוהגים לכנות בשם אפעה את ה-*Echis* למינהו. זהו נחש קטן (ארכו לכל היותר 60 סנטימטר), זריז מאוד, המצוי בחולות המדבר ובסביבות ים המלח. הוא ניכר באישון עינו העגול ובקשקשות תחתית זנבו הערוכות בטור אחד. כוח ארסו חזק; עיקר מזונו עכברים עקרבים ועכבישים.

אפשר שהמלה אפעה, וכן גם אפע במשמעות של דבר חסר

קליפסה מתאר בפרטות את שממעל לארץ ולטבעה; הוא קורא את המלאכים בשמם, מטיל עליהם שליחויות מיוחדות, ואינו נרתע גם מלתאר את האלהים בכבודו ובעצמו. הוא מגלה את הקץ, מחלק את קורות העולם לתקופות תקופות עד התחלת האיאון החדש, ומרמז לבריאת ארץ חדשה ושמים חדשים.

לפי טבעה של האפוקליפסה, שעניינה ועיקרה התרחשות ממעל לזמן ולחלל, צורתה היא צורת החזון. אינו סגנונה ברור ובהיר, אלא מעורבב ביטודות מסתוריים ומעורפל בסמלים סודיים. וכיון שיסודה בדברים סתומים וחתומים בספר (דני' יב,ו), חזיונותיה הם מלאכותיים ומפולפלים (השווה בייחוד דני' ז,ח; ה,ט,י). אולם מלאכותיות זו ועילום השם שבאפוקליפסה אינם גודרים בפני מציאותם של יסודות חזיוניים-אישיים בחזיונותיה, או לפחות בחלקם. בזמן האחרון שקדו חוקרים אחדים לפרש מבחינה פסיכולוגית את הלך רוחם של בעלי האפוקליפסה עם ראיית החזונות וכתבתם.

באפוקליפסה היהודית נמצאות השפעות זרות לא רק מבחינת הנושאים, אלא גם מבחינת הסגנון, מוצאים אנו הקבלות לסגנונה בספרות המצרית, לאחדים מסמליה במיתוסי בבל וצפון כנען, ולאסכסטולוגיה האינדיבידואלית בספרות היוונית, אולם מורגשת בה בעיקר השפעה פרסית.

N. SCHMIDT, JBL 41 (1922), 102—114; L. GINZBERG, *ibid.*, 115—136; G. H. DIX, JThS 26 (1925), 241—256; W. CASPARI, NKZ 36 (1925), 175—199; C. C. McCOWN, HThR 18 (1925), 357—411; H. GRESSMANN, JThS 27 (1925/6), 241—254; R. H. KENNETT, *ibid.* 28 (1926/27), 1—9; H. GRESSMANN, *Der Messias*, Göttingen 1929; G. HÖLSCHER, RHPPh 9 (1929), 101—114; W. O. E. OESTERLEY, ChQR 219 (1930), 120—129; E. STAUFFER, ZStH 8 (1930), 203—215; A. S. PEABE, *The Roots of Hebrew Prophecy and Jewish Apocalyptic*, Deantage 1931, 75—110; A. N. WILDER, JBL 50 (1931), 201—206; E. A. GRAHAM, ChQR 226 (1932), 224—239; I. ATZERODY, *Christentum und Wissenschaft* 10 (1934), 241—259; H. H. ROWLEY, ET 47 (1935—36), 216—270; R. B. Y. SCOTT, AJSL 52 (1936), 178—191; L. BAECK, MGWJ NF 54 (1937), 12—24; J. LINDBLOM, *Die Jesaja-Apokalyypse*, Lund 1938; J. K. MOZLEY, JThS 40 (1939), 337—345; C. V. PILCHER, *The Hereafter in Jewish and Christian Thought*, London 1941; PFEIFFER, *Introduction*, Reg. s. v.; G. R. BERRY, JBL 62 (1943), 9—16; H. H. ROWLEY, *The Relevance of Apocalyptic*, London-Redhill 1944

מ"ו

אָפּוֹקְרִיפִים. — ע"י חיצונים.

אָפִּינְרִפִּיה. — ע"י אוסטרוקון; אלפבית; חותם; כתב וכתובה; כתבות.

אָפִּיה. — ע"י בשול ואפיה.

אָפִּיחַ. — איש משבט בנימין, מאבות אבותיו של שאול המלך (שמ"א ט,א). בשבעים B: *Αφεκ*; A: *Αφαχ*.

הוראת השם לא הובררה כל צרכה. אמנם הוצעו הצעות שונות (נות: בעל ראש קדמי גדול, מן הערבית אִפֶּח; אחרים: מן השם האלהי אִפֶּח, הבא כמרכיב לשמות עצם פרטיים בשמית-מערבית ובאשורית העתיקה, כגון אִפֶּח'אל, אבל כולן מוטלות בספק.

ROTHSTEIN-HAENEL, 167; NOth, IPN, 227; J. LEWY, HUCA 18 (1944), 495 ss.